

ПЪРВА ЧАСТ

1.

От Атланта нататък се виждаше през прозореца на вагон-ресторанта с почти физическа наслада. Докато допиваше сутрешното си кафе, видя как отстъпват последните хълмове на Джорджия и наоколо се разстила червена земя, а заедно с нея идват и къщите с тенекиени покриви наред грижливо пометени дворчета, където непременно растат лехи върбинка, оградени с варосани автомобилни гуми. Усмивна се, като зърна първата телевизионна антена върху небоядисана негърска къща; радостта ѝ нарасна, когато се появиха нови и нови.

Джин-Луиза Финч винаги предприемаше това пътешествие по въздуха, но за петото си ежегодно завръщане у дома реши да хване влака от Ню Йорк до Мейкомб Джънкшън. Първо, защото едва не умря от страх при последното си качване на самолет, когато пилотът реши да лети през торнадо. И второ, защото полетът до дома означаваше баща ѝ да стане в три сутринта, да шофира сто мили, за да я посрещне в Мобил, и после да работи цял ден; той вече бе на седемдесет и две и това не ѝ се струваше честно.

Радваше се, че избра да пътува с влак. Влаковете се бяха променили от времето на нейното детство и новото преживяване я развесели – щом натисна един бутон на стената, шишкавият носач изникна като дух от бутилка; друг бутон на отсрещната стена изваждаше малка стоманена мивка; имаше и тоалетна чиния, на която да си подпира краката. Реши да не се стряска от няколкото надписа, закачени из едноместното спално купе, но когато си легна предната вечер, леглото се сгъна и я притисна в стената, защото бе пренебрегнала инструкцията **ДРЪПНЕТЕ ТОЗИ ЛОСТ ВЪРХУ СКОБИТЕ**. Спаси я носачът – за нейно смущение, тъй като имаше навика да спи само с горнището на пижамата. За щастие той тъкмо обикаляше по коридора, когато капанът щракна и я затвори.

– Ще ви измъкна, мис – извика той в отговор на нейното думкане отвътре.

– Не, моля ви – отвърна тя. – Само ми кажете как да се измъкна.

– Мога да го направя и с гръб към вас – каза човекът и наистина го направи.

Когато се събуди тази сутрин, влакът потракваше и дрънчеше по стрелките в депото на Атланта, но Джин-Луиза послуша препоръката на една друга табелка и остана в леглото, докато не профучаха покрай Колидж Парк. След като стана, си облече „мейкомбските“ дрехи: сиви панталони, черна блуза без ръкави, бели чорапи и мокасини. Макар че оставаха още четири часа път, тя сякаш чу неодобрителното сумтене на леля си.

Докато начеваше четвъртата си чаша кафе, експресът изграчи като гигантска гъска за поздрав на своя двойник, устремен в северна посока, и прелетя с грохот над Чатахучи към Алабама.

Река Чатахучи е широка, спокойна и тинеста. Днес беше почти пресъхнала; жълтите пясъчни плитчини ограничаваха течението ѝ до тънка струйка. Може би пее през зимата, помисли си тя; не си спомням и един ред от онова стихотворение. Напява из долините пустинни? Не. За водопади ли пишеше, или за бързеи?

Потисна желанието си да се разкиска, когато ѝ мина през ум, че Сидни Ланиър трябва да е бил като нейния отдавна покоен братовчед Джошуа Сингълтън Сейнт Клер, чийто частен литературен резерват се простираше от Блек Белт до Баю Ла Батр. Лелята на Джин-Луиза често ѝ сочеше братовчедата Джошуа като семеен пример, заслужаващ всяческо одобрение: той бил великолепен мъж, поет, напуснал този свят в разцвета на силите си, и не би било зле Джин-Луиза да помни, че е бил чест за семейството. Портретите му потвърждаваха това твърдение – братовчедът Джошуа приличаше на поевехтял Алджърнън Суинбърн.

Джин-Луиза се подсмихна, като си припомни останалото, разказано от баща ѝ. Братовчедът Джошуа наистина бе напуснал този свят, но не по Божия, нито по своя воля.

Като студент братовчедът Джошуа учел и разсъждавал твърде усърдно; всъщност с четене се докарал дотам, че изгубил представа в кой век живее. Носел допотопен тренчкот и кавалерийски ботуши с шпори, изработени от местния ковач по негов собствен проект. Братовчедът Джошуа силно се разочаровал от властите, когато стрелял по ректора на университета, който по негово мнение ставал само за експерт по канализацията. Без съмнение това било вярно, но едва ли можело да оправдае едно нападение със смъртоносно оръжие. След активно прехвърляне на парични средства от ръка на ръка братовчедът Джошуа бил преместен в държавно учреждение за умопомрачени, където останал до края на дните си. Казвали, че е разумен във всяко едно отношение, докато не чуел някой да споменава името на ректора; тогава лицето му се изкривявало, заставал на един крак и оставал така по осем часа и повече, и нищо не можело да го принуди да стъпи нормално, преди да забрави за онзи човек. В дните на просветление братовчедът Джошуа четял гръцка класика и оставил тъничка стихосбирка, отпечатана по поръчка от една фирма в Тускалуса. Поезията била толкова напредничава, че и до ден днешен никой не успял да я проумее, но лелята на Джин-Луиза я държеше ужим небрежно на почетно място върху масата във всекидневната.

Джин-Луиза се засмя на глас, после се огледа да види дали някой не я е чул. Баща ѝ знаеше как да подкопава поученията на сестра си за вроденото превъзходство на всеки от рода Финч – винаги споделяше с дъщеря си недоизказаното; говореше сериозно и тихо, но понякога Джин-Луиза имаше чувството, че долавя определено пакостливи искрици в очите на Атикус Финч... или може би само отблясъци на светлина в очилата му? Така и не бе успяла да разбере.

Влакът бе намалил скоростта и наоколо чак до хоризонта не се виждаше нищо друго освен пасища и черни крави. Джин-Луиза се зачуди защо никога не е смятала родния си край за красив.

Гара Монтгомъри се гушеше в завоя на река Алабама и когато Джин-Луиза слезе от влака, за да се поразтърче, насреща ѝ се надигна всичко познато – прах, светлини и странни миризми. Но нещо липсва, помисли си тя. Да, проверката на спирачките. Железничарят върви покрай влака с железен лост. Чува се дрънчене, после съскане и се вдига облаче пара като от херметична тенджерка. Но тия системи вече бяха хидравлични.

Незнайно защо изведнъж я обзе един стар страх. От двацет години не бе стъпвала на тази гара, но когато като дете беше пътувала с Атикус до столицата, бе изпитала ужас при мисълта, че полюшващият се влак може да падне в реката и всички да се издавят. Ала на връщане към дома напълно бе забравила този страх.

Влакът затрака през боровите гори и подигравателно наду свирката на минаване покрай пъстрата водонапорна кула, закътана като музейна антика на едно сечище. Беше белязана с емблемата на някаква дърводобивна компания и преспойно би се побрала в локомотива на експреса. Грийнвил, Евъргрин, Мейкомб Джънкшън.

Бе помолила машиниста да не пропусне нейната спирка, а тъй като той беше човек на години, тя очакваше неговата шега: да връхлети в Мейкомб Джънкшън сякаш го гонят триста дяволи и да спре влака на четвърт миля отвъд малката гара, а на сбогуване да ѝ каже, че съжالياва, без малко щял да забрави. Влаковете се променяха; машинистите – никога. Да си правят майтап с младите дами на спирки по желание бе част от професията им и Атикус, който можеше да предвиди действията на всеки машинист от Ню Орлиънс до Синсинати, щеше да я чака с точност до два метра от нейната точка на слизане.

Благодарение на дългогодишни предизборни манипулации родният ѝ окръг Мейкомб се бе разстлал на седемдесет мили дължина, но едва достигаше трийсет в най-широкото си място – пущинак, осеян с мънички селища, най-голямото от които бе окръжният център Мейкомб. До един сравнително скорошен етап в своята история окръг Мейкомб бе толкова откъснат от останалата част на страната, че някои негови граждани, неосведомени за политическите пристрастия на Юга през последните деветдесет години, все още гласуваха за републиканците. Оттам не минаваха влакове – гара Мейкомб Джънкшън, носеща това име единствено от учтивост, се намираше в окръг Абът, на двацет мили от града. Автобуси се мяркаха от дъжд на вятър и като че ли не отиваха никъде, но федералното правителство бе прокарало през блатата едно-две шосета, давайки на гражданите възможността за свободен изход. Но малцина се възползваха от пътищата, а и защо да го правят? По тия места имаше изобилие за онези, които не искат много.

Окръгът и градът носеха името на полковник Мейсън Мейкомб – един мъж, чиято неуместна самоувереност и надменна целеустременост донесли смут и потрес за всички, които препуснали заедно с него на война срещу племето кри. Територията, където действал, била умерено хълмиста на север и равна на юг, в периферията на крайбрежните равнини. Убеден, че индианците мразят да се бият на открит терен, полковник Мейкомб ги дирел из северните части на територията.

Когато узнал, че Мейкомб броди по хълмовете, докато червенокожите се спотайват из всяка борова горичка на юг, неговият генерал му изпратил волнонаемен индиански вестоносец с посланието: „Върви на юг, дявол да те вземе“. Мейкомб твърдо решил, че това е коварна уловка на индианците, за да го хванат (нали разправяли, че ги води синеок червенокос дявол?). Той арестувал пратеника и продължил на север, докато войската му не се залутала безнадеждно из девствените гори, където престояли в пълно недоумение през по-голямата част от войната.

След като минали достатъчно години, за да се убеди, че в крайна сметка известието може и да е било истинско, полковник Мейкомб предприел решителен марш на юг и по пътя неговите войски срещнали заселници, които им казали, че войната с индианците отива към края си. Между войниците и заселниците възникнали най-топли чувства, което ги превърнало в предци на Джин-Луиза Финч, а полковник Мейкомб продължил към територията на днешен Мобил, за да се увери, че подвизите му ще получат достойно признание. Официалната версия на историята не съвпадаше с истината, но такива бяха фактите, предавани от уста на уста през годините, и всички в Мейкомб ги знаеха.

– ... да ви сваля багажа, мис – каза носачът.

Джин-Луиза го последва от вагон-ресторанта към купето. Извади от портмонето си два долара – един за бакшиш и един заради снощното освобождаване. Влакът, разбира се, профуча покрай гарата, сякаш го гонеха триста дяволи, и спря на поне четиристотин метра след нея. Ухиленият машинист се появи и каза, че много съжалява, без малко щял да забрави. Джин-Луиза също се ухили и зачака нетърпеливо носача да сложи жълтата стъпенка. Той ѝ помогна да слезе, а тя му подаде двете банкноти.

Баща ѝ не я чакаше.

Тя погледна покрай релсите към гарата и видя на малкия перон един висок мъж. Мъжът скочи от перона и се втурна да я посрещне.

Сграбчи я в мечешка прегръдка, отдръпна се малко, целуна я с все сила по устните, после по-нежно.

– Не тук, Ханк – прошепна тя, но беше много доволна.

– Млъквай, момиче – отвърна той и хвана лицето ѝ в длани. – Ако искам, ще те целуна и на стъпалата пред съдебната сграда.

Притежателят на правото да я целуне пред съдебната сградата бе Хенри Клинтън, неин приятел от детинство, другар на брат ѝ, а ако продължаваше да я целува така – и неин бъдещ съпруг. Обичай когото си щеш, но се жени само за човек от твоята черга – тази максима се бе превърнала едва ли не в неин инстинкт. Хенри Клинтън беше от нейната черга и сега Джин-Луиза не смяташе изискванията на максимата за особено тежки.

Хванати за ръце, двамата тръгнаха покрай релсите да вземат куфара ѝ.

– Как е Атикус? – попита тя.

– Ръцете и раменете го тормозят здравата днес.

– Не може да кара в това състояние, нали?

Хенри прегъна наполовина пръстите на дясната си ръка и каза:

– Не може да ги свие повече от това. Когато е в пристъп, се налага мис Александра да му връзва обувките и да му закопчава ризите. Не може дори да държи бръснач.

Джин-Луиза поклати глава. Вече беше достатъчно порасла, за да не протестира срещу неправдите на живота, но все още твърде млада, за да приеме болестта на баща си без опит за борба.

– Нищо ли не може да се направи?

– Знаеш, че няма какво – каза Хенри. – Взима аспирин по четири грама и половина дневно, това е.

Хенри вдигна тежкия куфар и тръгнаха към колата. Джин-Луиза се чудеше как ли ще се държи, когато дойде нейният ред да страда ден подир ден. Едва ли като Атикус: ако го питаха как се чувства, той отговаряше искрено, но никога не се оплакваше; настроението му си оставаше неизменно, тъй че за да разбереш как се чувства, трябваше да го попиташ.

Хенри разбрал за това по чиста случайност. Един ден, докато оформяли в съдебния архив някакъв акт за поземлена собственост, Атикус издърпа тежкия ипотечен регистър, пребледнял като платно и го изпуснал.

– Какво става? – попитал Хенри.

– Ревматоиден артрит – казал Атикус. – Би ли вдигнал регистъра?

Хенри го попитал откога е така; Атикус казал от половин година. А Джин-Луиза знаела ли? Не. Тогава по-добре да й кажат.

– Ако й кажеш, ще дотърчи да ме обгрижва. Единственият лек за тая болест е да не се предаваш.

И темата била приключена.

– Искаш ли да караш? – попита Хенри.

– О, стига глупости – каза тя.

Макар че се справяше сносно с шофирането, Джин-Луиза мразеше да работи с каквато и да било механика, по-сложна от безопасна игла: съгваемите градински столове я дразнеха неимоверно; така и не се бе научила да кара колело или да използва пишеща машина; ловеше риба с най-проста въдица. Любимата ѝ игра беше голфът, защото изискваше само стик, малка топка и бодър дух.

Сега гледаше с люта завист как Хенри майсторски управлява автомобила. Колите са негови слуги, помисли си и попита:

– Хидравличен волан? Автоматична предавка?

– Че как иначе? – отвърна той.

– Ами ако всичко блокира и вече няма как да смениш скоростите? Здравата ще закъсаш, нали?

– Да, но няма как да блокира всичко.

– Откъде знаеш?

– Въпрос на вяра. Ела насам.

Вяра в Дженеръл Мотърс. Джин-Луиза отпусна глава на рамото му.

– Ханк – каза след малко. – Какво стана всъщност?

Това беше стара шега между двамата. Дълъг розов белег започваше под дясното му око, закачаше крайчеца на носа и пресичаше по диагонал горната

устна. Зад устната имаше шест изкуствени предни зъба, които дори Джин-Луиза не бе успяла да го накара да свали и да ѝ покаже. Той се прибра от войната с тях. Някакъв немец, навярно само за да изрази озлоблението си от края на войната, го бил ударил в лицето с приклад. Джин-Луиза бе решила да приеме историята за вероятна – при всички тия оръдия, стрелящи отвъд хоризонта, летящи крепости, ракетни бомби и тъй нататък, Хенри едва ли бе припарвал на хвърлей камък от германците.

– Добре, скъпа – каза той. – Стана в едно берлинско мазе. Всички се бяхме натряскали и почна бой – нали искаш да чуеш нещо правдоподобно? А сега ще се омъжиш ли за мен?

– Не още.

– Защо?

– Искам да съм като доктор Швайцер и да си играя, докато навърша трийсет.

– Да, добре си е играл – мрачно каза Хенри.

Джин-Луиза се сгуши под мишницата му.

– Знаеш какво имам предвид.

– Да.

В Мейкомб казваха, че няма по-чудесен младеж от Хенри Клинтън. Джин-Луиза споделяше това мнение. Хенри бе родом от южния край на окръга. Баща му напуснал майка му скоро след раждането на Хенри и тя работеше ден и нощ в малкия си магазин край кръстопътя на магистралата, за да изучи Хенри в мейкомбското държавно училище. Откакто бе навършил дванайсет, Хенри живееше под наем точно срещу къщата на семейство Финч, и това само по себе си го поставяше на по-високо ниво – сам си бе господар, неподвластен на готвачи, градинари и родители. Освен това беше с четири години по-голям от нея, което не бе маловажно по онова време. Той я дразнеше; тя го обожаваше. Когато Хенри навърши четиринайсет, майка му почина, без да остави почти нищо. Атикус Финч пое грижата за малкото пари от продажбата на магазина – повечето бяха отишли за погребението, – тайно ги допълни от собствения си джоб и уреди Хенри да работи след училище като момче за всичко в супермаркета. Хенри се дипломира и влезе в армията, а след войната отиде в университета да учи право.

Точно по това време братът на Джин-Луиза ненадейно умря, а след като кошмарът отмина, Атикус, който отдавна възнамеряваше да остави адвокатската практика на сина си, започна да се оглежда за друг младеж. Беше естествено да избере Хенри и след време Хенри стана пръв помощник на Атикус, негови очи и ръце. Хенри винаги бе почитал Атикус Финч; скоро към това се прибави искрена обич и Хенри го прие като свой баща.

Но не прие Джин-Луиза като сестра. През годините, докато той бе на война и в университета, капризното вироглаво девойче с вехт дочен гащеризон се превърна в нелош образец на човешко същество. Хенри започна да я кани на срещи през ежегодните си двуседмични посещения у дома и макар че тя все още крачеше като тринайсетгодишно момче и отхвърляше категорично почти всички женски средства за разкрасяване, той откри в нея нещо толкова женствено, че се влюби. През повечето време Джин-Луиза беше приятна за гледане и общуване, но

в никакъв случай не спадаше към така наречените приятни хора. Понякога я обземаха душевни терзания, които той не можеше да проумее, ала знаеше, че двамата са създадени един за друг. Щеше да я закриля; щеше да се ожени за нея.

– Омръзна ли ти Ню Йорк? – попита той.

– Не.

– Дай ми картбланш за тия две седмици и ще се погрижа да ти омръзне.

– Непристойно предложение ли ми правиш?

– Да.

– Тогава върви по дяволите.

Хенри спря колата. Изключи двигателя, завъртя се и я погледна. Лесно се познаваше кога става сериозен: късата му подстрижка настръхваше като сърдита четка, лицето му пламваше, белегът почервеняваше.

– Скъпа, като джентълмен ли да ти го кажа? Мис Джин-Луиза, вече съм постигнал необходимото икономическо положение, за да издържам и двама ни. Също като библейския Израил се трудих седем години в лозята на университета и пасищата на бащиния ти кабинет, за да мога...

– Ще кажа на Атикус да добави още седем.

– Гадна си.

– Освен това – каза тя – всъщност става дума за Яков. Не, това му беше другото име. Редовно го променят през два-три стиха. Как е леля?

– Много добре знаеш, че е добре от трийсет години. Не сменяй темата.

Веждите на Джин-Луиза трепнаха.

– Хенри – заяви тя с театрална свенливост, – ще имам връзка с теб, но няма да се оженим.

Това бе самата истина.

– Дявол да те вземе, Джин-Луиза, не се дръж като дете! – избухна Хенри и забравил най-новите инструкции на Дженеръл Мотърс, сграбчи скоростния лост и настъпи съединителя. Техниката не се подчини, той яростно врътна ключа, натисна някакви копчета и големият автомобил се плъзна бавно и плавно по шосето.

– Бавно пали, нали? – подхвърли Джин-Луиза. – Не става за градско шофиране.

Хенри я изгледа свирепо.

– Какво искаш да кажеш?

След минута разговорът щеше да прерасне в кавга. Той беше сериозен. По-добре да го ядоса – тогава щеше да замълчи и да я остави да поразмисли.

– Откъде взе тая потресаваща вратовръзка? – попита тя.

Готово.

Беше почти влюбена в него. Не, невъзможно, помисли си тя – или си влюбен, или не си. Любовта е единственото безкомпромисно нещо на този свят. Да, има различни видове любов, но при всички тях изборът е или-или.

Тя беше от хората, които, изправени пред лесен изход, винаги избират по-трудния. Лесният изход би бил да се омъжи за Ханк и да го остави да се труди за нея. А след няколко години, когато децата пораснат до кръста ѝ, ще дойде мъжът,

за когото е трябвало да се омъжи. Ще има сърдечни копнежи, тръпки и терзания, дълга размяна на погледи пред стъпалата на пощата и страдания за всички. А когато отминат възторзите и високопарните думи, ще остане само поредната мизерна интрижка в кънтри клуба на Бърмингам и собственоръчно сътворен пъкъл, обзаведен с най-модерните уреди на Уестингхаус. Ханк не заслужаваше това.

Не. Засега Джин-Луиза щеше да продължи по трънливия път на моминството. Зае се да възстанови почетния мир.

– Скъпи, съжалявам, искрено съжалявам – каза тя, и наистина съжаляваше.

– Няма нищо – каза Хенри и я потупа по коляното. – Просто понякога ми идва да те убия.

– Знам, че съм отвратителна.

Хенри я погледна.

– Просто не си като другите, мила. Не умееш да се преструваш.

Тя го погледна.

– Какво искаш да кажеш?

– Ами, по принцип повечето жени, преди да спечелят мъжете, им представят усмихнати и съгласни лица. Кривят какво мислят. А ти, драга моя, когато се чувстваш гадно, ставаш наистина гадна.

– Не е ли по-честно мъжът да вижда с какво се захваща?

– Да, но не виждаш ли, че така никога няма да хванеш мъж?

Тя преглътна очевидния отговор и каза:

– Как да стана чаровница?

Темата допадна на Хенри. С трийсет години зад гърба си той се чувстваше като наставник. Може би защото бе адвокат.

– Първо – безпристрастно изрече той, – дръж си езика зад зъбите. Не влизай в спор с мъж, особено ако знаеш, че можеш да го надвиеш. Усмихвай се често. Накарай го да се чувства голям. Казвай му колко е прекрасен и не пропускай нито една възможност да се погрижиш за него.

Тя се усмихна лъчезарно и каза:

– Ханк, съгласна съм с всяка твоя дума. Ти си най-прозорливата личност, която съм срещала от години, висок си метър и деветдесет и пет и може ли да ти запаля цигарата? Как ти се струва?

– Ужасно.

Отново бяха приятели.